

PABITELJI

Bohumil Hrabal

Na klopci pred cementarno so sedeli starci, kričali drug na drugega, se grabili za ovratnike in si tulili v ušesa.

Po vsej okolici je mrgolel cementni prah in vse hišice in vrtovi so bili pokriti z drobno mletim apnencem.

Zavil sem na zaprašene njive.

Pod osamljeno hruško je drobnikast moški s srpom žel travo.

»Čujte, kaj pa pomeni tisto vpitje pri vratarnici?«

»A, pri glavnih vratih? To so naši upokojenci,« je rekel drobnikasti moški in žel naprej.

»Tem je pa dobro na stara leta,« pravim.

»Kajne?« je rekel moški, »strašno se že veselim, da bom čez nekaj let tudi sam posedal tamle.«

»Če boste le dočakali tisto pokojnino!«

»Kajpak jo bom. Tole je sila zdrav kraj. Pri nas živijo ljudje po sedemdeset let,« je rekel in z eno roko urno žel travico, iz katere se je kadir cementni prah kot dim iz vlažnega ogenjčka.

»Prosim, povejte mi,« pravim, »zakaj pa se pričkajo tisti možje? Kar naprej vpijejo drug na drugega.«

»To je zaradi cementarne. Mislijo, da bi oni bolj delali. In potem, ko se nakričijo, so zvečer bolj žejni! Veste, celo življenje so delali tam, tako da so zrasli s tovarno in pravzaprav brez nje ne morejo živeti.«

»Zakaj pa ne grejo raje gobe nabirat? Ali pa se ne odselijo v okoliške gozdove? Vsak bi dobil hišico z vrtičkom!«

S hrbtom roke sem si otrl nos in na roki je ostala sluzasta črna črta.

»To je pa tako!« je rekel možic in nehal žeti, »neki upokojenec, Mareček mu pravimo, se je odselil nekam na Klatovo v gozdove... Čez štirinajst dni ga je pripeljal rešilec. Od zdravega zraka je dobil naduho. Ampak v dveh dneh je bil spet fant in pol. Tisti, ki pri glavnih vratih najbolj kriči, je Mareček. Veste, pri nas je močan zrak, močan kot grahova juha.«

»Grahove juhe pa nimam rad,« pravim in stopim pod hruško.

Po prašni poljski cesti je divjal par konj, kopita so vzvrtinčila cementni oblak in vanj je bil zavil voz. Voznik si je v oblaku veselo popeval, desni konj je tedaj nategnil uzdo, s hruške se je odlomila veja in stresla s sebe za cent cementnega prahu. Z izproženimi rokami sem se izmotal iz tega oblaka.

Čez trenutek sem se spomnil, da sem šel na pot v temni obleki, sedaj pa je bila ta obleka siva.

Pravim: »Gospod, bi bili tako ljubeznivi in mi povedali, kje stanuje tu Jirka Burgán?«

Možicelj je še naprej žel travo in z drugo roko lovil ravnotežje premikajočega se telesa.

Tedaj je zasekal s srpom v krtino, odskočil in se divje zakadil čez njive.

»Ose!« je zavpil.

In mahal s srpom okrog glave. Dohitel sem ga.

»Gospod,« pravim, »kje stanuje Jirka Burgán?«

»Njegov oče sem,« je med tekom zaklical možicelj in se z ostrim srpom kar naprej otepal napadajočih os.

»Veseli me, da sem vas spoznal, jaz sem Jirkov prijatelj,« sem se predstavil.

»To bo sin vesel! Čaka vas že!« je kriknil gospod Burgán in se še bolj pognal.

Toda ko se je sabljal in mahal s srpom po osah, si je srp nesrečno zabil v glavo.

Z lahkoto me je prehitel in srp mu je štrelel iz lobanje kot petelinje pero. Pri hišnih vratih sva se ustavila.

Gospod Burgán ni niti trenil. Kri mu je curljala po zaprašenih laseh okrog ušes in se pod brado spajala v nagle kaplje.

»Dajte, da vam izvlečem ta srp,« pravim.

»Nikar, mogoče me bo hotel naš fant naslikati. Tule pa gre moja žena!

In skozi vrata je stopila debela gospa, imela je zavihane rokave in mastne roke, kakor da bi ravnokar kuhala gos. Eno veke je imela niže od druge, spodnjo ustnico pa povešeno.

»Končno si vas lahko ogledam,« je rekla in mi gnetla dlan, »lepo pozdravljeni pri nas!«

Od vrat je pritekel Jirka, rdečelasi fant, z eno roko mi je potresel desnico, z drugo razkazoval pokrajino: »To je krasota, kaj, kolega! Sem lagal ali ne? To so barve! To je landšaft! To je plenêr!«

»Krasota, toda poglej, kaj se je zgodilo atku!« pravim.

»Kaj?« se je ozrl Jirka.

»Kaj! Tole!« pravim in potresem srp, ki je kot ogromen kljun molel iz glave gospoda Burgána.

»Au!« je rekel gospod Burgán.

»A, tole,« je mahnil z roko prijatelj, »mislil sem, da je bogvekaj.

Mamica, le poglej, atek je gotovo spet podil ose! Atek, atek! je pretil Jirka, se smejal in dodal: »Pri nas nikoli ne manjka zabave. Kradli so nam zajce, in atek, poboljševalec, je seveda tako spretno postavil deske na sekretu, da bi ponoči vsakdo štrbunknil v gnojnico, kdor bi samo malo zadel obnje. Seveda pa je atek na to pozabil in sam padel v fekalije.«

»Saj ni globoko.« je rekel gospod Burgán.

»Koliko?« je nastavil uho Jirka.

»Takole.« je rekel gospod Burgán in si šel s prstom pod brado.

»No, vidite!« se je režal Jirka in nato rekel: »Včasih je atek nastopal tudi v vlogi higienika. V stranišče je stresel vedro karbida in na to iztrkal pipo. Grem ven in kaj vidim? Pok kot iz kanona, pet centov fekalij v zraku in med njimi šest metrov nad zemljo atek preobrača kozolce! Še dobro, da je padel na gnoj!«

»Hehehe...« se je smejala gospa Burgánova, da se ji je stresel trebušček.

»Ni res, ni bilo šest metrov nad gnojem.« je žarel gospod Burgán in kri okrog ušes se mu je strdila in se svetila kot emajl.

»Koliko pa?« je nastavil uho Jirka.

»Metrov, največ kakih pet — — — in tistih fekalij naj bo, recimo, štiri cente.« je rekel gospod Burgán in dodal, »on, ta naš fant, pa kar naprej pretirava, ker je umetnik.«

»Ljudje, ne bodite hudi.« pravim, »ampak ta srp v glavi me dela nervoznega!«

»To je malenkost, revček.« je rekla gospa Burgánová in prijela za ročaj, pocukala sem in tja ter izpulila srp iz rane.

»Ali ne bo dobil gospod Burgán zastrupljenja krvi?« sem se delal zaskrbljenega.

»Ne, tu vse zdravimo s svežim zrakom.« je rekla gospa in ljubeznivo stisnila dlan v pest, udarila gospoda Burgána v čelo in pojasnila: »Zmeraj je dobro dati atku takoj zjutraj eno med roge. In zakaj? Ker je falot.« In zgrabila je moža za čop las in ga odvlekla na dvorišče, z eno roko tiščala okrvavljeno glavo pod pumpo in z drugo pumpala.

»Kolega.« je rekel Jirek, »naš atek je sila. Med letošnjim dopustom je popravljaj napušč in, ne da bi bil privezan, hodil čisto po robu strehe in se smejal. Mamica je patroljirala po cementnem hodničku, da bi skočila po rešilca, če bi atek zletel dol. Ko se je štirinajsti dan atek privezal, je padel s strehe in obvisel ujet za nogo. Iz kabineta sem mu dajal pijače, medtem pa je mamica znosila vse pernice na cementni hodniček. In ko sem atka odrezal, le kako se je moglo to zgoditi? Padel je na glavo zraven tistih pernic. Na cement!«

»Hehehehe...« se je smejala gospa Burgánová. »na cement, ampak tisti večer je bil že spet v oštariji!« je dodala in pumpala naprej.

»Naš atek se tudi vozi z motorjem.« je nadaljeval Jirka glasno, da bi ga slišal oče, »znani šoferji nam pravijo: Ne zamerite, ampak vaš atek se tako drži prometnih predpisov, da ga boste nekoč v košu prinesli domov! Hahaha! In ko nekoč ni prišel, smo vzeli oprtni koš in ga šli iskat. In prav na ovinku, kjer se gre mimo trnuljine goščave, je v grmovju nekaj zameketalo. Pogledamo in — — — mamica, kaj smo videli?«

»Hehehe...« se je smejala gospa Burgánová in kar naprej tiščala moževo glavo pod pumpo. »Naš atek je z motorjem vred tičal v tistem trnju!« se je dušil v smehu Jirka, »ovinka ni zvožil, pa ga je zaneslo v grmovje... in tako je tam sedel na motorju z rokami na balanci in celi dve uri se ni mogel niti ganiti, ker je bil od vseh strani lepo podprt s tistimi trnuljinimi trni in bodicami in bodičastimi vejicami — — —«

»In en trn sem imel v nosu, drugi pa mi je privzdigoval veko — — — in hotelo se mi je kilhniti!« je kričal gospod Burgán in dvignil glavo, toda gospa Burgánová ga je pograbila za čop in mu jo potisnila pod pumpo.

»In kako ste atka dobili iz trnja?« sem trepetal.

»Najprej sem prinesel škarje za striženje ovce, potem vrtno škarje in v grmovju izvedel tako imenovani carski rez ter v eni uri atka izrezal,« je rekel Jirka. Gospod Burgán je hotel nekaj dodati, toda ko je dvignil glavo, je udaril s tilnikom ob železno cev pumpe.

Na bližnjem hribu se je zabliskalo in slišati je bilo detonacijo »Deset je ura.« je rekel Jirka.

»Razbojniki,« je nežno rekla mati in gledala na vzpetino, kjer se je na poseki dvignil bel oblaček.

In med zaprašenimi borovci, tam na hribu, je bilo videti vojake, eden izmed njih je stopil na poseko, na znak zastavice odvil ročno granato, jo vrgel v sredino gozdne jase in se zavalil — — — najprej eksplozija, nato mlečen oblaček. Pritisk zraka, ki je puhtil v dolino, je stresel z leskovih grmov in sončnic cementni prah.

»Razbojniki,« je ljubeznivo rekla gospa Burgánová.

In za čop je odpeljala moža od pumpe, mu privzdignila lase in skrbno pregledala rano.

»Na zdravem zraku se ti bo to lepo zacelilo,« je rekla in me z vljudno kretnjo povabila naprej.

V kuhinji so viseli ducati zaprašenih slik.

Gospa Burgánová je pod vsako pristavila stol, težko zlezla nanj in z mokro cunjo obrisala platno; takoj so slepeče in kričeče vesele barve zažarele po kuhinji.

Vsaki pet minut je stresla stavbo detonacija z vojaških vaj in v kredenci so zažvenketali vsi lončki in krožnički. Medeninasta postelja se je po vsakem tresku bombe po kolesčkih zapeljala nekoliko naprej in gospa Burgánová je vsakokrat pogledala v smer eksplozije in vsakokrat nežno rekla: »Razbojniki — — —«

Gospod Burgán je s srpom pokazal na slike in govoril:

»Torej prosim, ko je naš fant slikal tale ‚Zahod sonca na južno-češkem ribniku‘, si je obul za številko premajhne čevlje, ko je slikal tale ‚Motiv s Karlštejna‘, si je skozi čevelj zadrl v peto žebliček, — — — Tule — ko je naš fant slikal ‚Bukov gozd v Litomyšlu‘, ni šel cel dan na malo potrebo — — — in tukaj prosim, ko je naš fant ustvarjal ‚Pasoče se konje na Přibyslavi‘, je stal do pasu v smrdljivem močvirju... Ko je slikal ‚Na vrhu gore‘, pa se je pred tem tri dni postil...«

Gospod Burgán je govoril in gospa Burgánová je pod vsako sliko postavila stol, težko zlezla nanj, z mokro cunjo obrisala sliko in vsaki pet minut pogledala skozi steno v smeri eksplozije in vsakokrat nežno rekla: »Razbojniki — — —«

Nato je zvonilo poldan in medeninasta postelja se je na medeninastih kolesih pripeljala prav do druge stene.

Gospod Burgán je pokazal na zadnjo sliko.

»Prosim, tole je naš fant imenoval »Zimsko razpoloženje«, in ko je ustvarjal to sliko, se je sezul, si privihal hlačnice in eno uro stal v ledenem potoku — — —«

»Razbojniki.« je rekla gospa Burgánová in zlezla s stola.

Nato je bilo tesnobno tiho.

Gospa Burgánová je medeninasto posteljo prerinila čez celo kuhinjo. »Lepe slike in močno doživete.« pravim, »vendar, zakaj si obuva Jirka za številko manjše čevlje, zakaj si pri slikanju zabada žeblje v peto, zakaj stoji bos v ledenem potoku?«

Jirka je strmel v tla in žarel.

»Veste.« pravi gospod Burgán, »naš fant nima akademije — — — to pomanjkanje izobrazbe nadomešča z močnim podoživljanjem, namreč, da boste vedeli, zato smo vas povabili... radi bi vedeli, če bi naš fant lahko šel za umetnostjo v Prago...«

»Jirka.« pravim, »ti to pokrajino slikaš v plenêru? Kje jih jemlješ in kam hodiš po te čudovite barve? Kako znaš položiti drugo poleg

druge, modro in rdečo? Impresionistom se ne bi bilo treba sramovati teh barv. Kam hodiš po vse to?»

Gospod Burgán je s srpom odgrnil zaveso, s katere se je usul droben prah.

»Vidite tole?« je vzkliknil. »vidite te barve? Skoraj vse te slike, ki so v kuhinji, vse je naslikal v teh krajih. Samo pogledjte, kakšno razkošje barv!« Gospod Burgán je držal odgrnjeno zaveso in skupaj sva gledala pokrajino, ki je bila siva kot čreda starih slonov, kjer se je kaj samo malo premaknilo, pa je že dvigalo oblake cementnega prahu, kjer je po sivi njivi lucerne vlekel traktor kosilnico in se je za njo dvigal siv oblak kot za kočijo na prašni cesti, kjer so kakšne tri njive naprej stale lojtrnice in je kmečki fant podajal snope ovs, in vsakokrat, ko je dvignil snop, vsakokrat se je valil iz njega siv prah in dim, kakor da je bil snop zažgal.

»Vidite te barve!« je gospod Burgán stresal srp.

In na čisto jaso je stopil vojak, odvil bombo in jo odvrigel daleč od sebe.

Medeninasta postelja se je spet popeljala.

Gospa Burgánová je prvokrat molčala.

»Razbojniki.« pravim.

Položila mi je roko na rokav, ena veka ji je visela kot mlinec, in mi materinsko prigovarjala: »Vi ne, vi, gospod, vi nikoli ne. Samo mi tukaj lahko zmerjamo. In mi ne zmerjamo, ampak se hočemo samo olajšati. To je nekakšna dogovorjena igra. Saj so ti vojaki vendar naši. To je tako, gospod, kot doma. V družini si lahko marsikaj dovolijo, se zmerjajo, se pošiljajo nekam in si priporočajo to in ono. Ampak samo člani družine med seboj. In noben drug ne, bognedaj. Iz našega atka se lahko norčujeva samo jaz in Jirka... pa noben drug... no, in kaj mislite? Naj gre ta naš fant v Prago? Bo imelo češko slikarstvo kaj od tega?«

Tako je spraševala gospa Burgánová in gledala z vsevednimi očmi, z očmi, ki bi bile sposobne uganiti, če bi se samo puhec premaknil na dnu moje duše.

»Praga so porodne klešče.« pravim in zaprem oči. »in tele slike, to ni nikakšen torzo, ampak delo. Mislim, da bi lahko šel slavi naproti...«

»Bomo videli.« je rekla gospa Burgánová.

Gospod Burgán je odprl vrata v sobo in pokazal s srpom.

»Naš fant je tudi kipar, vidite?« je zaklical in s srpom potrkal po mavčni sohi, polni mogočnih mišic.

»Čudovito! Ti bicepsi!« pravim. »Jirka, kdo ti je bil za model? Kakšen dvigalec uteži ali boksar težke kategorije?«

Jirka je strmel v tla in žarel.

»Niti dvigalec uteži niti težka kategorija.« je rekel gospod Burgán. »ampak jaz?« je rekel in pokazal s srpom nase.

»Vi?«

»Jaz!« se je veselil mali gospod Burgán. »naš fant ima domišljijo. Če sliši kapljati vodovod, že vzame svinčnik in riše niagarske slapove, naš fant, če se zbode v prst, gre že vprašat, koliko stane pogreb tretjega razreda. Minimalni vzroki, maksimalne posledice.« je dodal gospod Burgán in pomežiknil z očesci.

»Gospod Burgán, kako da se tako razumete na takšne reči?« pravim.

»Saj sem iz Vršovic!« je vzkliknil in se popraskal s srpom po lasih. »Ste videli Shakespearovega Troila in Cressido? Torej pred četrto stoletja sem prav v tej komediji statiral v Vinohradskem gledališču. V petem prizoru je režiser potreboval na polici dva lepa naga kipa. Prvi sem bil jaz, natrt z bronzo, drugi pa je bila deklica. Tako sva vsako predstavo v petem prizoru nepremično ležala na polici naga in v siju reflektorjev, od zgoraj so gledali na naju kuliserji, v glavnem na to lepo deklico seveda... in potem, ko Troila in Cresside niso več igrali, sem prosil to nago, z bronzo namazano deklico za roko in ona je rekla da... in tako sva skupaj že četrto stoletja...«

»To je tisti z bronzo namazani kip?« pravim.

Gospod Burgán se je smehljaj in kimal.

»Tista, ki je v petem prizoru ležala na polici?« pravim.

Gospod Burgán se je smehljaj in kimal.

»Ali ne bi spustili noter malo svežega zraka?« je rekla gospa Burgánová.

Cementni prah je migotal nad preprogo.

»Če bi si hoteli kdaj pomiriti razrvane živce,« je rekla gospa Burgánová. »lahko pridete k nam tudi za ves teden.«

»Te bombe, ki jih kar naprej mečejo?« pravim.

»Ne.« je rekla gospa Burgánová in vzela iz kredence sesalec. »samo od ponedeljka do sobote in samo od desetih do treh. Nedelja pa je tu žalostna. Tako neznansko tiho je, da nas ušesa bolijo od te tišine. Raje odpremo radio in Jirka od jutra piha na helikon. In komaj čakamo, da pojdemo še enkrat spat, pa bodo spet tu naši vojaki...« je govorila gospa Burgánová.

»Sta res oba ležala na polici naga, namazana z bronzo? Res?« pravim.

»Res.« je rekla gospa Burgánová in se težko majala k svojemu možu, da mu je dala zvito žico z vtikačem.

»Atek.« je rekla. »pojdi posesat prah na tisti gredici aster pri zidu, potem pa napravim gospodu lep šopek! Razbojniki...« je nežno dodala in pogledala skozi okno v smer, kjer je na čistini zrasel bel oblaček kot grm cvetočega gloga...

Prevedla Ada Muha

ŠTIRJE SONETI

Franček Rudolf

I.

Ko se odevaš v pritaženi blišč
odločnih kretenj in besed viharnih,
ne slutiš, da samo želiš si v nič,
proč od vseh misli vročih in nevarnih.

Ko sodiš svet ob smetani v kavarni,
ko zaničljivo o sreči govoriš,
ko vpiješ, da so pametni nestivarni,
ne slutiš, da sploh česa se bojiš,

Nekoč pa si posebno dobre volje:
(ker vse imaš in ker je pač pomlad)
pogledaš se, a uzreš se mnogo boljše.

kot ti je všeč. Obda te grenek strah,
da, ko si sam laž, laž je vse veselje.
Da rešiš se, si izmislíš novo laž.

II.

Pokrite spijo blodne bolečine,
cinizem jim je gosta, težka obleka,
nasmeh pogumni sonce, ki pripeka
na ječo nepremagane tišine.